

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

SVERIGES
SKOLLEDARFÖRBUND

En alltmer uppdelad skola

*700 högstadierektorer
om skolans likvärdighet och framtid*

En alltmer uppdelad skola

700 högstadierektorer om skolans likvärdighet och framtid

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Sammanfattande resultat av undersökningen.....	4
Analys och förslag.....	5
Inledning.....	6
Undersökning.....	7
Undersökningens resultat	
Rektorernas framtidsbedömningar i förhållande till föräldrarnas utbildningsbakgrund.....	7
Rektorernas framtidsbedömningar på kommunala respektive fristående skolor.....	9
Rektorernas framtidsbedömningar på skolor med olika ekonomiska förutsättningar	11
Metodbeskrivning.....	14
Bilaga: Frågeformulär.....	15

Rapport nr 1 i en serie om likvärdig skola

Lärarnas Riksförbund
och Sveriges Skolledarförbund, juli 2021

Förord

Lärarnas Riksförbund, LO och Sveriges Skolledarförbund har ett gemensamt intresse av att den svenska skolan håller hög kvalitet och är likvärdig i hela landet. Syftet med vårt gemensamma arbete är att sätta viktiga skolfrågor, framförallt betydelsen av elevers olika förutsättningar, på den politiska agendan. Vårt främsta verktyg är att låta professionerna, lärare och rektorer komma till tals via kvantitativa undersökningar.

Denna rapport utgår från en gemensamt finansierad undersökning om rektorernas syn på förutsättningarna att leva upp till styrdokumentet och bidra till en nationellt likvärdig skola. Rapporten är den första i en serie som sätter diskussionen om en likvärdig skola i fokus, bland annat utifrån intervjuer med rektorer. Den här rapporten har författats och publiceras av Lärarnas riksförbund och Sveriges Skolledarförbund.

Rektorsfunktionen är mycket viktig för skolans kvalitet och dess utveckling. Rektors förutsättningar att leda skolan påverkar också lärarnas möjligheter att ansvara för undervisningen så att den anpassas till elevsammansättningen, men också förutsättningarna för annan kompletterande skolpersonal som arbetar med eleverna.

Rektor har också en viktig roll om målet om en likvärdig utbildning ska kunna förverkligas. I denna rapport ger vi en bild av hur rektorer bedömer möjligheterna att leva upp till de krav och förväntningar som ställs på skolans verksamhet och i vilken utsträckning detta skiljer sig mellan skolor med olika förutsättningar.

Detta är den första i en serie rapporter som sätter diskussionen om en likvärdig skola i fokus, bland annat utifrån intervjuer med rektorer. Uppdraget är detsamma för alla rektorer samtidigt som förutsättningarna kan se väldigt olika ut. Fram träder en bild av en delad grundskola, där olika faktorer bidrar till vitt skilda förutsättningar för rektorerna att, utifrån sin verksamhet, arbeta för en nationellt likvärdig skola av hög kvalitet.

Åsa Fahlén

Förbundsordförande Lärarnas Riksförbund

Matz Nilsson

Förbundsordförande Sveriges Skolledarförbund

Sammanfattning och slutsatser

Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund samt LO, som också ingår i samarbetet, har givit undersökningsföretaget Exquiro Market Research i uppdrag att i samarbete med de tre organisationerna ta fram en intervjuenkät för rektorer för högstadieskolor. Ett totalurval av landets alla högstadieskolor gjordes. Av dessa intervjuades totalt 691 rektorer, antingen via telefon eller via webbenkät efter uppringning. Det motsvarar en svarsfrekvens om 50 procent.

Frågorna har handlat om rektorernas förutsättningar att styra och leda en likvärdig skola av hög kvalitet. Detta är avgörande för hur skolan fungerar som helhet och för vilka förutsättningar lärarna får för att kunna bedriva god undervisning. Rektorerna har ombetts bedöma sin och sin skolas möjligheter att, under den kommande femårsperioden, lyckas med att rekrytera behörig personal, få alla elever att nå gymnasiebehörighet, ha en ekonomi i balans, etc. Svaren har vi sedan analyserat utifrån ett antal bakgrundsvariabler för att få syn på eventuella samband.

Sammanfattande resultat av undersökningen

- Det är tydligt att rektorerna står inför stora utmaningar att kunna följa styrdokumentet och erbjuda alla elever tillräcklig tillgång till allt det som skollagen kräver för en högkvalitativ utbildning. Rektorerna ser inte heller att läget kommer att förbättras i närtid.
- Ett tydligt mönster om en uppdelad grundskola visas i rektorssvaren. Rektorerna bedömer möjligheterna att klara framtidens utmaningar olika och dessa olikheter har i stor utsträckning med elevsammansättningen på skolan att göra. Olika elevunderlag ger helt enkelt olika förutsättningar, trots både regelverk och resurser som ska verka utjämnande.
- Var tredje rektor som leder en skola med mindre gynnsam elevsammansättning, definierat som elever med föräldrar med låg genomsnittlig utbildningsnivå, spår framtida problem med att rekrytera behöriga lärare och speciallärare. Det innebär en ökad risk för att befintliga lärare och annan personal får en ansträngd arbetssituation, vilket kan leda till en negativ spiral för skolan. Undervisningssituationens förutsättningar bedöms också påverkas negativt av exempelvis bristande möjligheter att göra nödvändiga investeringar i läromedel.
- En gynnsam socioekonomisk elevsammansättning, där föräldrarna har en hög genomsnittlig utbildningsnivå, leder däremot till en positiv spiral. Exempelvis underlättas rekrytering av behöriga lärare, skolan är mer framgångsrik med att få alla elever att nå gymnasiebehörighet, många elever söker sig till skolan vilket ger en budget i balans eller ger överskott, och så vidare.
- En uppdelning av eleverna har skett, där elevunderlaget i stor utsträckning skiljer sig beroende på huvudmannatyp. Nästan hälften av friskolorna på högstadiet, 47 procent, har en mycket gynnsam elevsammansättning, medan motsvarande siffra för kommunala skolor är 15 procent. Istället drar de kommunala skolorna det tyngsta lasset då nästan en tredjedel av de kommunala skolorna har en elevsammansättning där föräldrarna sammantaget har låg genomsnittlig utbildningsnivå.
- Dagens finansierings- och resurstilldelningssystem tenderar att gynna skolor med det mest gynnsamma elevunderlaget, alltså de 25 procent av skolorna där föräldrarna har högst genomsnittlig utbildningsnivå. Detta trots styrdokumentens tal om likvärdig utbildning och socioekonomisk viktning både i kommunal finansiering och i många statsbidrag till skolan.
- Rektorerna för fristående skolor uppger i högre utsträckning att de kommer att få många elever att söka sig till skolan, 93 procent svarar att detta kommer gå ganska eller mycket bra, liksom att få alla elever att nå gymnasiebehörighet, 90 procent. Motsvarande siffror för hur kommunala rektorer svarar är 73 respektive 65 procent. Svaren visar att många kommunala skolor står inför betydligt större utmaningar än de fristående. Såvitt rektorerna bedömer läget så kommer klyftan mellan olika skolor snarast att öka framöver.

Analys och förslag

Undersökningsresultaten visar att den svenska grundskolan, i det här fallet högstadiet, är uppdelad i skolor med sämre, medelgoda och goda förutsättningar att klara framtida utmaningar för att kunna leverera likvärdig utbildning av hög kvalitet. Det som är anmärkningsvärt är att relativt många skolor befinner sig i extremerna på skalan och att detta är kopplat till elevsammansättningen. En gynnsam elevsammansättning, i betydelsen att föräldrarna har en hög genomsnittlig utbildningsnivå, är en vinstlott i så måtto att mycket av skolsystemet tenderar att gynna dessa skolor i stor utsträckning.

Gynnsam elevsammansättning tenderar att ge goda ekonomiska förutsättningar. Nästan tre fjärdedelar, 70 procent av dessa högstadieskolor, har haft budget i balans eller redovisat överskott de senaste tre åren, detta enligt rektorssvaren i denna undersökning. Frågan är hur likvärdigt ett skolsystem kan vara när elevsammansättningen tillåts påverka förutsättningarna i så stor utsträckning, och där resurstilldelningen tenderar att gynna de skolor som redan har ett mycket bra utgångsläge. De sammantagna rektorssvaren visar på en förmodat fortsatt stor uppdelning av grundskolan på fem års sikt, med många resursstarka skolor och andra, betydligt resurssvagare skolor.

Vi tre organisationer bakom undersökningen föreslår följande för att skapa en mer likvärdig skola med höga kunskapsresultat:

- Finansierings- och resursfördelningssystemet behöver göras om i grunden. Staten behöver ta ansvar för att säkra undervisningsresursen och se till att etablera en förutsägbar modell för socioekonomisk fördelning. En skola behöver få resurser som i större utsträckning speglar sannolika behov i elevsammansättningen.
- Hela skolvalssystemet behöver justeras och i vissa delar göras om helt. Till exempel behöver staten ta över hela antagningsadministrationen vilket bland annat innebär att placeringsbeslut omhändertas av en neutral part, istället för huvudmännen själva. Urvalsgrunderna behöver harmonieras och kösystemet slopas.
- Rektorernas roll behöver tydliggöras genom statlig reglering så att de kan ägna sin tid åt sådant som stärker undervisningen och arbetsmiljön. Huvudmännen måste sluta belasta rektor med kortsiktiga lokala mål och resultatkrav och ge skolorna möjligheter att arbeta långsiktigt. Många huvudmän behöver också se över det administrativa stöd som rektorerna får så att det upplevs stöttande och inte som ytterligare en kontrollnivå.
- Rätt utbildade och erfarna lärare och speciallärare behöver uppmuntras att söka sig till skolor med svårare förutsättningar. Ett nytt resursfördelningssystem med mer resurser till skolor med större behov skulle kunna möjliggöra en bredare användning av tvålärarsystem eller andra åtgärder för att förbättra lärarnas arbetsmiljö och undervisningens förutsättningar. Det skulle också möjliggöra en större rekrytering av exempelvis elevassistenter och studiehandledare på modersmålet för nyanlända som också behövs i större utsträckning på dessa skolor.

Inledning

Likvärdigheten i den svenska grundskolan har varit ifrågasatt länge och flera statliga utredningar har lämnat förslag på åtgärder. Flera politiska reformer har också vidtagits, men ännu så länge tycks problemen snarare förvärras istället för att minska. Det visar bland annat PISA-mätningarna från 2000 till 2018.¹

Sommaren 2020 presenterade den statlige utredaren Björn Åstrand ett antal förslag för att stärka likvärdigheten i grundskolan baserat på en gedigen genomgång av problemen med dagens skolvals- och resursfördelningssystem.² Vi kan konstatera att de iakttagelser som görs i den statliga utredningen stämmer väl överens med rektorssvaren i föreliggande undersökning. Det handlar bland annat om en skev elevfördelning med avseende på socioekonomisk bakgrund mellan olika skolor och huvudmän, liksom hur finansierings- och resursfördelningssystemet fungerar, och vilka konsekvenser det får för olika skolor.

Det som konstateras i SOU 2020:28, och som även lyfts fram av en rad andra utredningar,³ är att staten måste ta ett betydligt större ansvar för att motverka denna utveckling och de effekter den för med sig. Det bör enligt utredningen ske genom inrättandet av en statlig regional organisering av skolmyndigheter som ska arbeta närmre skolans offentliga och privata huvudmän, statlig finansiering i form av sektorsbidrag i två steg, en omgörning av skolvalssystemet och förändringar i hur skolpengen beräknas. I syfte att ta ett helhetsgrepp om frågan om statligt ansvar för skolan samt ett förstatligande, har en utredning tillsatts med uppdrag att presentera ett beslutsunderlag för hur ett förstatligande av skolan skulle kunna se ut.⁴ Utredningen ska lämna förslag i maj 2022.

En undersökning som PFM Research gjorde 2021 bland lärare, oavsett fackligt medlemskap, visar att Sveriges lärarkår vill se förändringar i skolsystemet i riktning mot statligt ansvarstagande, både vad gäller finansiering och arbetsgivaransvar.⁵ Detta är inget nytt och även rektorer vill se en liknande utveckling.⁶

Den nu genomförda undersökningen har haft som syfte att ytterligare belysa problembilden, de växande klyftorna inom svenskt skolväsende.

¹ För genomgång av utvecklingen av kunskapsresultat och likvärdighet i svensk grundskola se sid 42–47 i Lärarnas Riksförbund *En ny facklig organisering av Sveriges lärare och skolledare*; https://www.lr.se/download/18.567f61231782c5bb921363e/1616159150612/En_ny_facklig_organisering_av_Sveriges_larare_och_skolledare_LRUND198_v3.pdf

² SOU 2020:28, *En mer likvärdig skola – minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning*

³ Se till exempel; SOU 2014:5, SOU 2017:35, SOU 2019:40, SOU 2020:46 och OECD 2019 No. 1587

⁴ Dir 2020:140

⁵ PFM Research i Lärarnas Riksförbund 2021, sid 77ff; *En ny facklig organisering av Sveriges lärare och skolledare*

⁶ Dagens Nyheter 2014-12-27; "Skolledarna vill att staten tar större ansvar för skolan" <https://www.dn.se/debatt/skolledarna-vill-att-staten-tar-storre-ansvar-for-skolan/>

Undersökning

Lärarnas Riksförbund, Sveriges Skolledarförbund och LO har givit undersökningsföretaget Exquiro Market Research i uppdrag att i samarbete med de tre organisationerna ta fram en intervjuenkät för rektorer för högstadieskolor. Målgruppen var landets samtliga högstadieskolor. Bland dessa intervjuades totalt 691 rektorer, antingen via telefon eller via webbenkät efter uppringning. Det motsvarar en svarsfrekvens om 50 procent. En fullständig metodbeskrivning ges i slutet av rapporten.

Ett representativt urval av skolor har deltagit i undersökningen, vilket innebär att antalet rektorer för fristående högstadieskolor som besvarat enkäten är 171, och antalet kommunala rektorer uppgår till 520.

Frågorna har handlat om rektorerna förutsättningar att styra och leda en likvärdig skola av hög kvalitet. Den fullständiga enkäten återfinns i bilaga 1.

Till undersökningsmaterialet har sedan kopplats bakgrundsdata om respektive skolenhet. Det samlade materialet är därför mycket omfattande och flera rapporter kommer att publiceras med utgångspunkt i det. I föreliggande rapport redovisar vi rektorernas svar och bedömningar utifrån tre skilda perspektiv: föräldrarnas utbildningsbakgrund, huvudmannatyp samt skolans ekonomiska läge.

Undersökningens resultat

Rektorernas framtidsbedömningar i förhållande till föräldrarnas utbildningsbakgrund

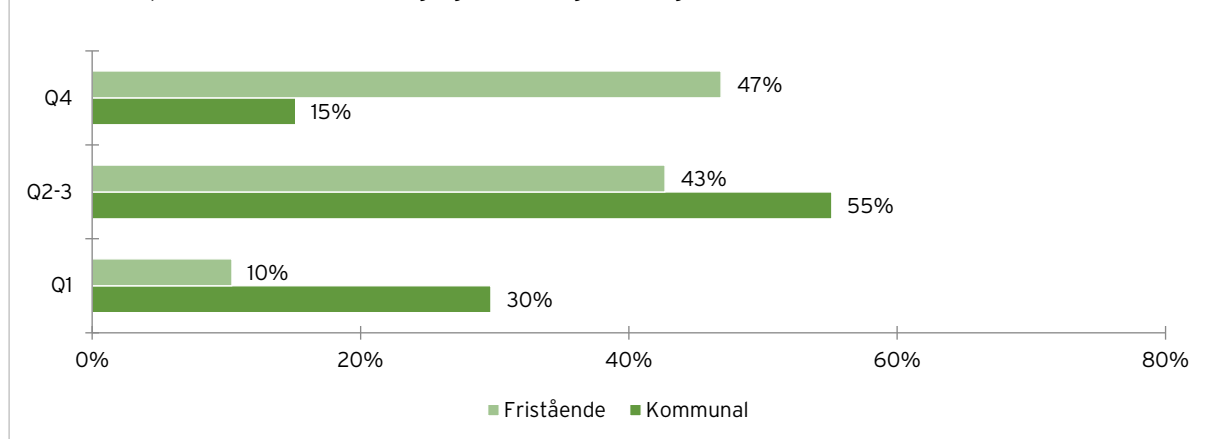
Föräldrars utbildningsnivå utgör en mycket viktig förklaringsfaktor när elevprestationer ska jämföras och förklaras på gruppnivå. Detta är väl känt i till exempel PISA-sammanhang, men i lika hög utsträckning när det gäller prestationer på nationella prov eller när betygsstatistik ska analyseras.

En skolas elevunderlag beskrivs i detta avsnitt som föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå på skolan. Högstadieskolorna har delats in i fyra delar, kvartiler, där första kvartilen, Q1, utgörs av den fjärdedel högstadieskolor i undersökningen där föräldrarna har lägst genomsnittlig utbildningsnivå. Den sista kvartilen, Q4, utgörs av de 25 procent av skolorna där föräldrarna i genomsnitt har högst utbildningsbakgrund.

I följande tre figurer redovisas rektorernas bedömningar i enkäten grupperade i kvartiler utifrån uppgifter om föräldrarnas genomsnittliga utbildningsbakgrund.

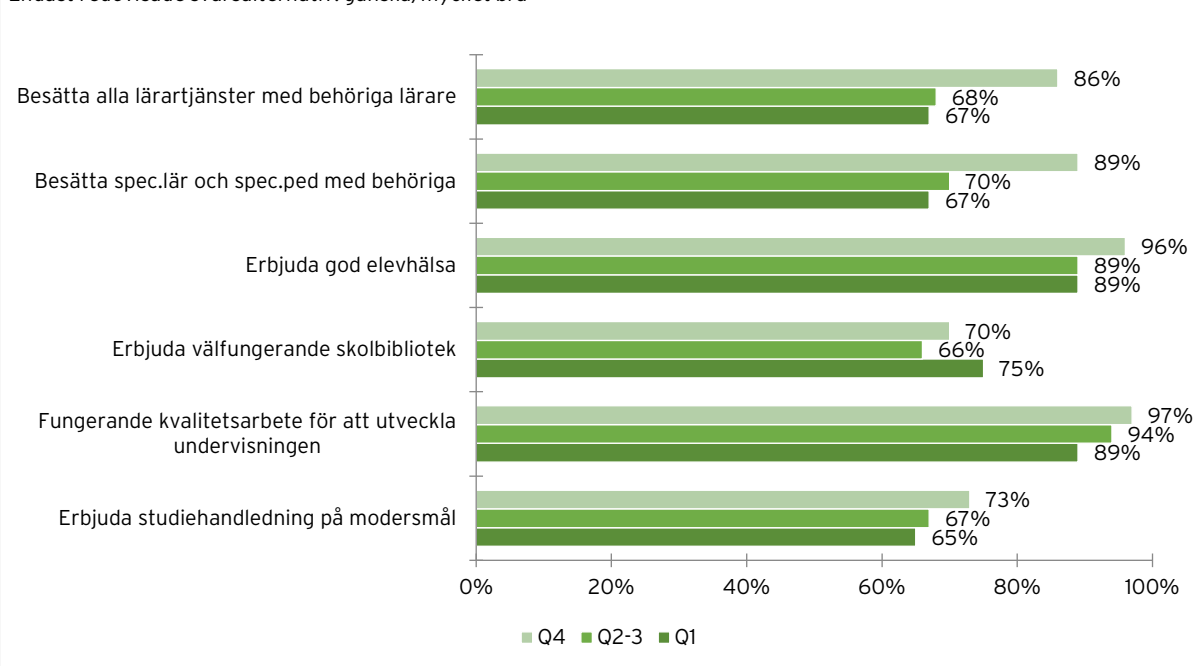
Figur 1: Skolors elevunderlag uppdelat per huvudmannatyp.

Q1 utgör de 25 procent av skolorna med lägst genomsnittlig utbildningsnivå bland föräldrarna, och Q4 de 25 procent av skolorna med högst genomsnittlig utbildningsnivå.

Figur 2. Rektorssvar kopplade till elevunderlag. Hur bedömer du att ni inom de kommande fem åren kommer att lyckas med följande utmaningar?

Endast redovisade svarsalternativ: ganska/mycket bra

Av figur 1 framgår tydliga skillnader när man jämför kommunala och fristående högstadieskolor som två grupper. Av alla kommunala skolor i undersökningen återfinns hela 30 procent i kvartil 1 (Q1), vilket innebär att var tredje kommunal skola har ett mindre studiestarkt elevunderlag. Motsvarande för fristående skolor är 10 procent. Istället återfinns nästan hälften av friskolorna i Q4, det vill säga att de har ett mycket gynnsamt elevunderlag. Av de 171 friskolorna i underlaget är 111 aktiebolag, vilket motsvarar 65 procent av friskolorna.

I figur 2 har rektorerna fått bedöma ett antal framtida utmaningar ur ett femårsperspektiv. Notera att det endast svarsalternativen "ganska bra" eller "mycket bra" som redovisas i staplarna i diagrammet och att frågan är ställd med ett framtidsperspektiv.

Ett tydligt mönster framträder. Rektorerna för de skolor där föräldrarna har högst genomsnittlig utbildningsbakgrund, Q4, har genomgående en mer positiv bild av möjligheterna att möta de nämnda utmaningarna de kommande fem åren.

Skillnaden mot de övriga skolorna är särskilt framträdande när det gäller möjligheten att på fem års sikt besätta alla lärartjänster, liksom speciallärar- och specialpedagogtjänster med behörig personal. Här är skillnaden också som minst mellan de skolor med svagast elevunderlag, sett till föräldrarnas utbildningsnivå, och de skolor som utgör mittenkvartilerna med mer blandad sammansättning, Q2 och Q3.

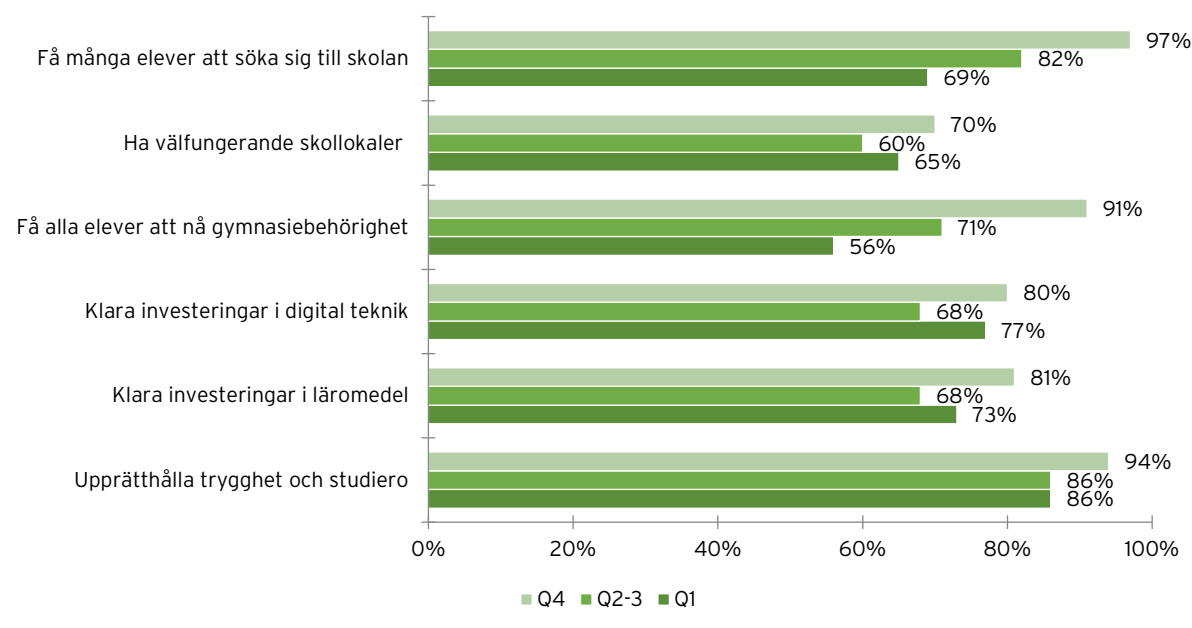
En gynnsam elevsammansättning i form av elever med relativt välutbildade föräldrar ökar chanserna att möta olika framtidsutmaningar på ett tydligt sätt. Elevsammansättningen för nämligen andra positiva effekter med sig, något som framkommer i flera av de kommande figurerna.

Av något skäl sticker tillgången till skolbibliotek av mot det annars entydiga mönstret. Vi har inget underlag för att säkert kunna säga varför just den variabeln avviker men det kan finnas anledning att anta att såväl skolans ledning som huvudmannen gör bedömningen att det är särskilt viktigt att elevgruppen med lägst utbildade föräldrar får tillgång till det som ett skolbibliotek kan erbjuda.

Figur 3 har samma upplägg som figur 2. Rektorerna har också här fått ta ställning till framtida utmaningar på fem års sikt och staplarna redovisar endast svarsalternativen "ganska bra" eller

Figur 3. Rektorssvar kopplade till elevunderlag. Hur bedömer du att ni inom de kommande fem åren kommer att lyckas med följande utmaningar?

Endast redovisade svarsalternativ: ganska/mycket bra

”mycket bra”. Minns att varje Q utgörs av 25 procent av skolorna, det vill säga cirka 172 skolor och att Q1 då motsvarar de 172 skolorna i underlaget med minst gynnsamt elevunderlag, sett till föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå.

Mönstret går igen även här. Elevsammansättningen är kopplad till förutsättningar gällande alla sex parametrar i frågan. Särskilt när det gäller att få elever som söker sig till skolan, en förutsättning för att skolan ska kunna hamna i en positiv spiral, och helt följdriktigt, att få eleverna att nå gymnasiebehörighet.

En intressant iakttagelse är att när det gäller investeringar i mer fysiska förutsättningar, skollokaler, läromedel och digital teknik, har rektorerna för skolorna med de minst välutbildade föräldrarna en mer positiv framtidssyn än mellangrupporna. Det kan eventuellt handla om att dessa skolor får ta del av särskilt riktade ekonomiska medel som mellangrupporna inte får och som går att använda till inköp och investeringar.

Dessa stöd står sig dock fortfarande slätt mot fördelen att ha välutbildade föräldrar. Endast lite drygt hälften av rektorerna för Q1-skolorna, alltså med relativt studiesvagt elevunderlag, svarar att det förmodligen kommer att gå bra eller mycket bra med att få alla eleverna att nå gymnasiebehörighet. Detta vittnar om stora svårigheter på en del skolor med elever från mindre studiestarka hem.

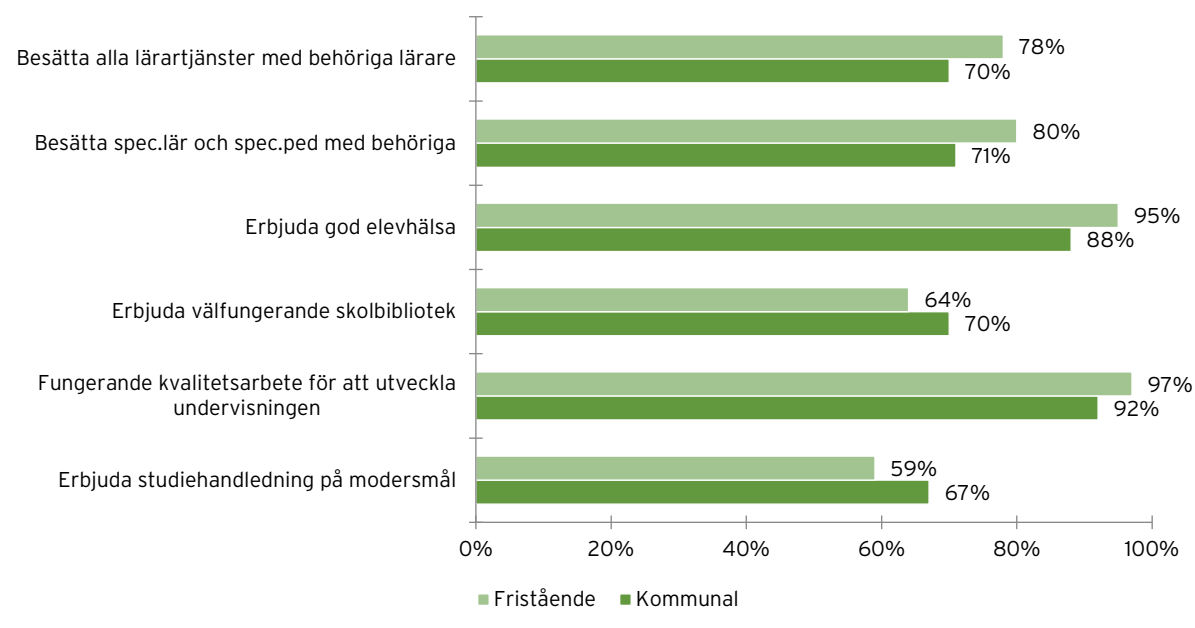
Rektorernas framtidsbedömningar på kommunala respektive fristående skolor

För att ytterligare kasta ljus på bilden av det uppdelade svenska skolväsendet studerar vi här om rektors framtidsbedömningar skiljer sig åt om det är en kommunal eller fristående huvudman till skolan. Det är alltså samma frågeställningar som tidigare, men annorlunda uppdelat.

I fyra av sex områden gör rektorerna för fristående skolor mer positiva framtidsbedömningar än sina kollegor i kommunal verksamhet (figur 4). Exempelvis svarar 78 procent av rektorerna på fristående skolor att de tror att de kommer att lyckas bra med att besätta alla lärartjänster med behöriga lärare. Motsvarande siffra för kommunala rektorer är 70 procent. Även när det gäller att

Figur 4: Rektorssvar uppdelade på huvudmannatyp. Hur bedömer du att ni inom de kommande fem åren kommer att lyckas med följande utmaningar?

Endast redovisade svarsalternativ: ganska/mycket bra

besätta tjänster med behöriga speciallärare och specialpedagoger är rektorerna på de fristående skolorna något mer optimistiska.

Vi vet samtidigt att behörighetsgraden skiljer sig åt mellan fristående och kommunala skolor, där det idag finns en större andel obehöriga vid friskolorna.⁷ Detta gör svaret lite svårtolkat.

Både kommunala och fristående rektorer är relativt optimistiska när det gäller möjligheten att erbjuda god elevhälsa, liksom ett fungerande kvalitetsarbete för att utveckla undervisningen. Betydligt mer pessimistiska är svaren för båda kategorierna när gäller att kunna erbjuda studiehandledning på modersmål för nyanlända elever

I figur 5 syns skillnaderna mellan huvudmannatyperna än mer. Den största skillnaden gäller möjligheten att få alla elever att nå gymnasiebehörighet i årskurs 9. Det skiljer 25 procentenheter beroende på huvudmannatyp. Skillnaden kan ha olika orsaker, men med stor sannolikhet påverkas den kraftigt av den skillnad i föräldrars utbildningsbakgrund som vi tidigare visat.

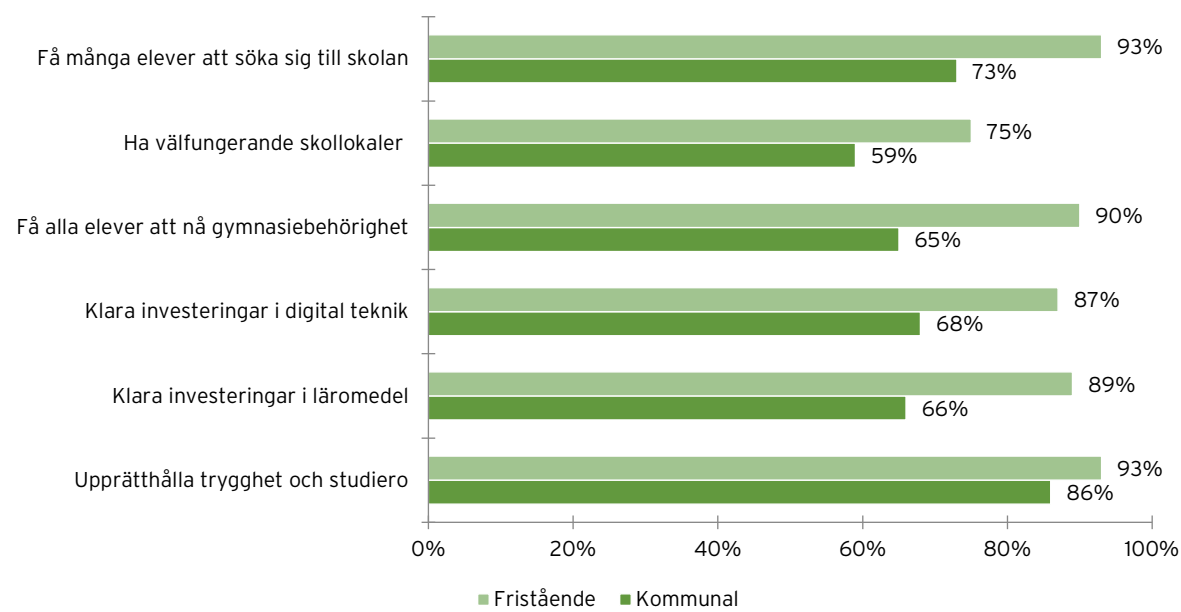
Även frågan om att få elever att söka sig till skolan markerar stora skillnader, där optimismen är betydligt större hos rektorerna vid friskolorna i undersökningen. Med dagens finansieringssystem är fulla skolor, och gärna en kö av intressenter, en viktig faktor för att kunna arbeta långsiktigt och lägga tillräckligt med resurser på kvalitetshöjande insatser.

Investeringar i digital teknik och läromedel är exempel på sådana satsningar som sannolikt hänger samman med ett generellt bättre ekonomiskt läge. Även här ser vi att rektorerna på friskolorna generellt är mer optimistiska.

⁷ Se Skolverkets statistik 2020; <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2020-03-12-nastan-var-tredje-larare-i-grundskolan-ar-obehorig>

Figur 5: Rektorssvar uppdelade på huvudmannatyp. Hur bedömer du att ni inom de kommande fem åren kommer att lyckas med följande utmaningar?

Endast redovisade svarsalternativ: ganska/mycket bra

Rektorernas framtidsbedömningar på skolor med olika ekonomiska förutsättningar

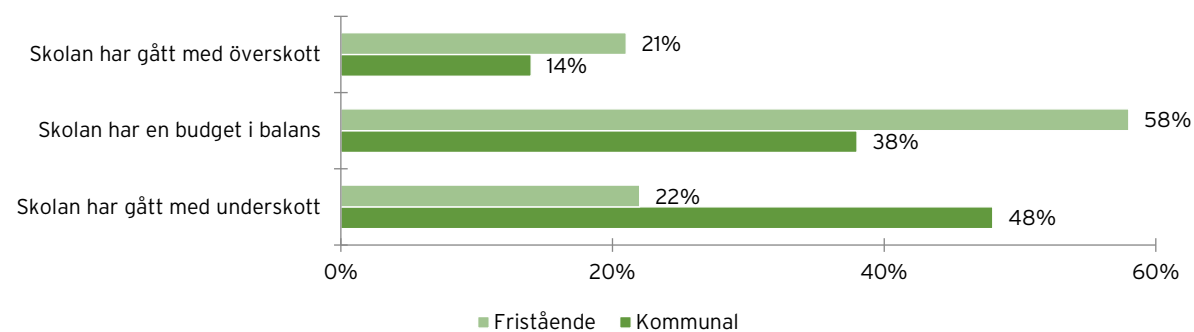
Vi har också frågat rektorerna om skolans ekonomiska läge. Skolorna får den allra största delen av sin finansiering via skolpengssystemet, då detta kommit att bli ett finansieringssystem även för de kommunala skolorna. Vi har bitt rektorerna att tänka tillbaka på de senaste tre årens resultat och svara på om skolan i genomsnitt haft budget i balans, redovisat överskott eller underskott.

Observera att frågan inte handlar om vinst eller vinstuttag.

I figur 6 syns en tydlig skillnad beroende på huvudmannatyp. Nästan 80 procent av rektorerna i undersökningen som leder fristående skolor har redovisat överskott eller budget i balans de senaste tre åren. Motsvarande siffra för kommunala skolor är drygt hälften, 52 procent. Underskott är med andra ord betydligt vanligare för kommunala skolor, nästan hälften, 48 procent. Detta medan en knapp femtedel av rektorerna på friskolor har svarat att verksamheten gått med underskott.

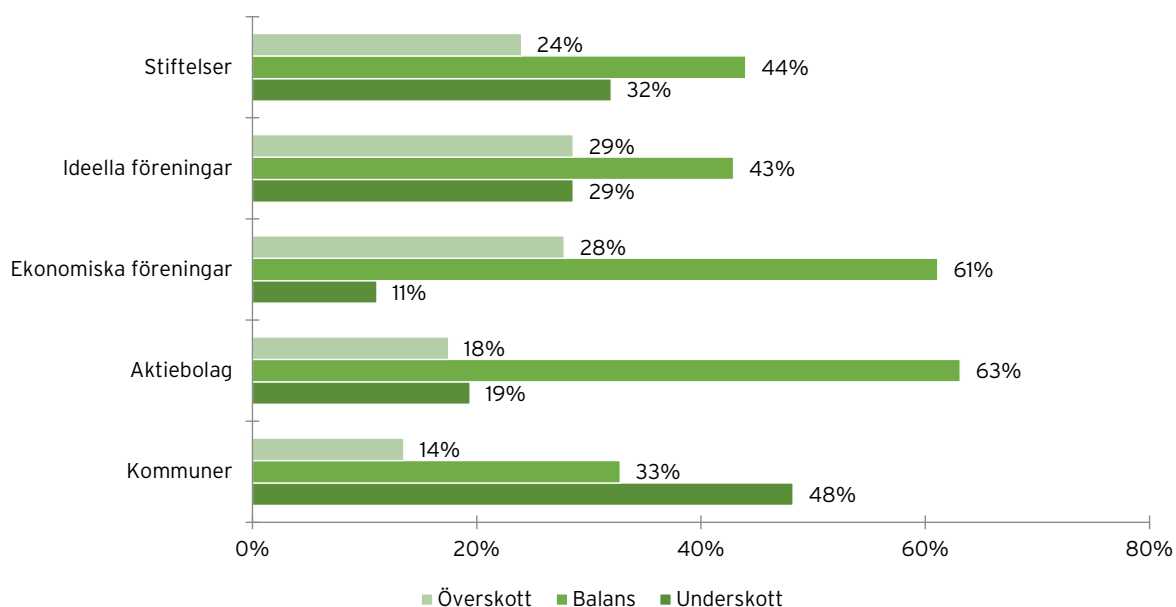
För att komplettera bilden av den fristående sektorn har vi gjort en uppdelning av samma resultat, men per juridisk form (figur 7). Men här är det viktigt att påpeka att vissa av grupperna motsvaras av få svarande rektorer. För ideella stiftelser har 25 rektorer svarat, för ekonomiska föreningar 20 och ideella föreningar 16.

Figur 6: I förhållande till de resurser som din skola tilldelas, hur bedömer du att din skola i genomsnitt kunnat hålla budgeten de tre senaste åren?

Figur 7. I förhållande till de resurser som din skola tilldelas, hur bedömer du att din skola i genomsnitt kunnat hålla budgeten de tre senaste åren?

Uppdelat på juridisk form

Precis som i tidigare avsnitt redovisar vi rektorernas bedömningar gällande ekonomin uppdelat på den genomsnittliga utbildningsbakgrunden hos föräldrarna uppdelat i fyra kvartiler (figur 8). I kvartil Q4 har föräldrarna den genomsnittligt högsta utbildningsnivån.

Resultatet i figur 8 är nedslående men kanske inte oväntat. 70 procent av rektorerna på skolor med de mest gynnsamma förutsättningarna i form av föräldrars utbildningsbakgrund svarar att de senaste tre åren haft budgetresultat som visat balans eller överskott. Endast 12 procent av de skolorna med elever med sämre förutsättningar återfinns i kategorin som visat överskott.

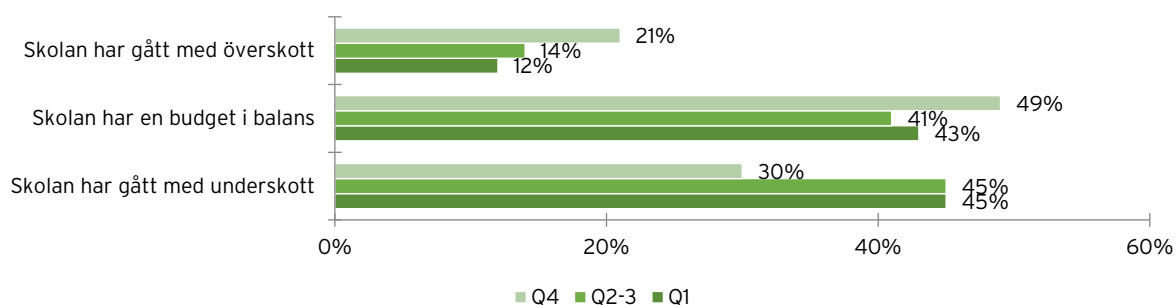
I de följande figurerna 9 och 10 visar vi hur rektorerna i de tre olika budgetgrupperna ser på sina framtida utmaningar ur ett femårsperspektiv.

På samma sätt som tidigare framgår det att det finns problem med att besätta lärartjänster, rekrytera speciallärare och specialpedagoger, liksom att kunna erbjuda studiehandledning på modersmålet och erbjuda skolbibliotek.

Fördelningen av svar är dock kanske inte helt väntad. Det finns endast små eller inga skillnader i rektorernas bedömningar mellan skolor som går med överskott eller underskott. Däremot är svaren något mer optimistiska från rektorer vars skolor haft budgeten i balans de senaste tre åren.

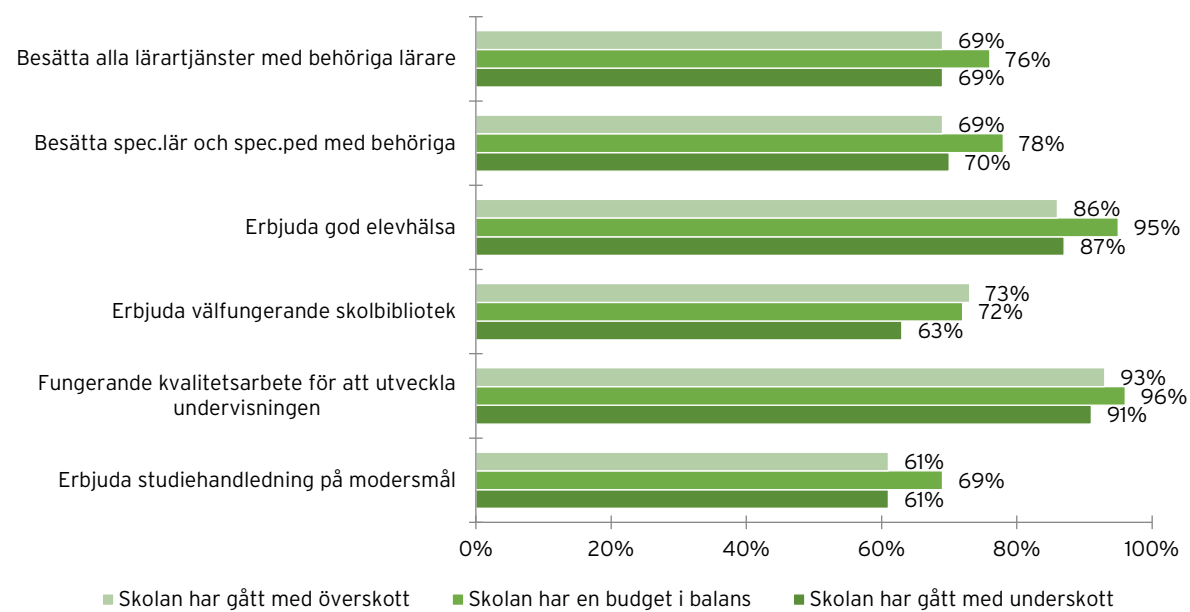
Figur 8: I förhållande till de resurser som din skola tilldelas, hur bedömer du att din skola i genomsnitt kunnat hålla budgeten de tre senaste åren?

Uppdelat på elevunderlag i form av föräldrarnas genomsnittliga utbildningsnivå

Figur 9. Rektorssvar uppdelade på ekonomiskt resultat. Hur bedömer du att ni inom de kommande fem åren kommer att lyckas med följande utmaningar?

Endast redovisade svarsalternativ: ganska/mycket bra

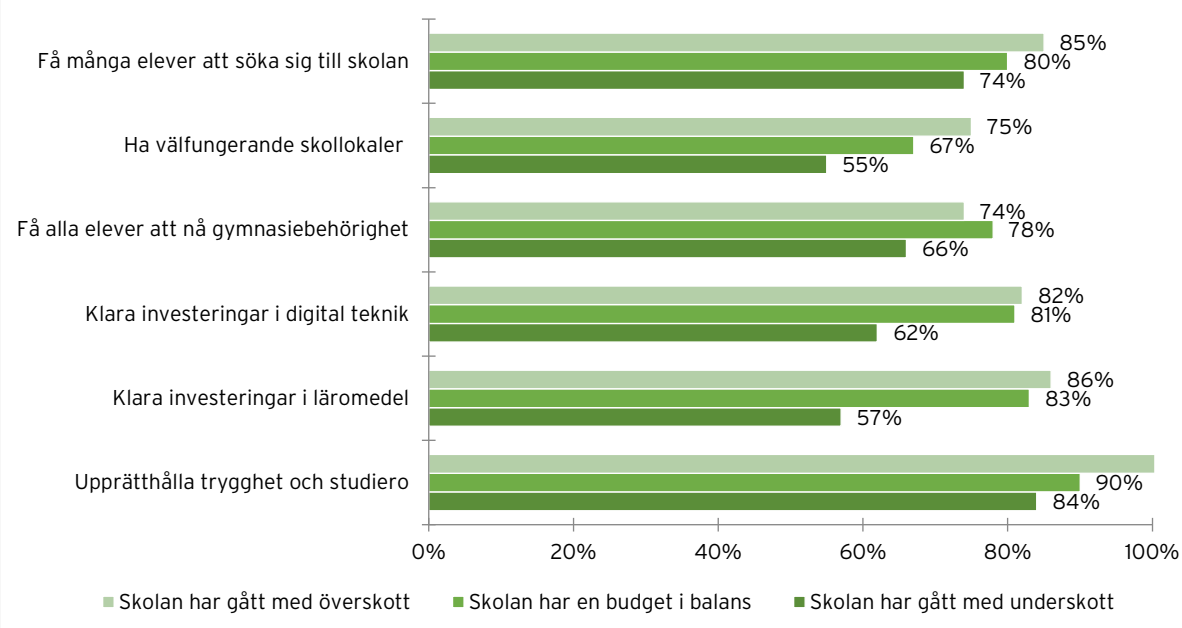

Det finns några tydliga skillnader i förutsättningarna på fem års sikt att leverera likvärdig skola/undervisning. Det handlar framförallt om investeringar i läromedel och digital teknik, liksom välfungerande skollokaler, där det finns en tydlig koppling till det ekonomiska resultatet på skolan.

Skillnaderna är mindre när det gäller viktiga faktorer som att få många elever att söka sig till skolan, och framförallt, att få alla elever att nå gymnasiebehörighet. Här utgör inte det ekonomiska resultatet den stora skillnad som man kanske skulle kunna förvänta.

Figur 10. Rektorssvar uppdelade på ekonomiskt resultat. Hur bedömer du att ni inom de kommande fem åren kommer att lyckas med följande utmaningar?

Endast redovisade svarsalternativ: ganska/mycket bra

Metodbeskrivning

Rampopulation och urval

Undersökningen avgränsades till högstadieskolor, det vill säga grundskolor som enligt skolenhetsregistret hade elever i årskurs 9. Rampopulationen för undersökningen bestod av 1 472 skolor. För ett antal av dessa skolor saknades bakgrundsdata i vissa av Skolverkets register (se nedan). Efter att sådana skolor rensats återstod en nettorampopulation om 1 380 skolor.

Bakgrundsdata

För samtliga skolor har ett rikt bakgrundsdata satts samman med uppgifter ur flera offentliga register och databaser. Uppgifter har hämtats ur Skolverkets skolenhetsregister, Skolverkets offentliga skolstatistik och Skolverkets SALSA-databas. Uppgifter om skolornas lägeskommuner har hämtats ur RKA-databasen KOLADA.

Datainsamling

Data samlades in via såväl telefonintervjuer som en webbenkät. Via en initial telefonrundringning genomfördes telefonintervjuer i de fall rektorn var anträffbar och telefonintervjuerna passade samtidigt på att uppdatera registret så att e-postadresserna blev korrekta. Efter telefonrundringningen genomfördes ett utskick av en webbenkät till de rektorer som inte svarat via telefon. Datainsamlingen skedde under april–maj 2021.

Svarsfördelning och svarsfrekvens

Undersökningen genomfördes som en totalundersökning, så undersökningsföretaget Exquiro Market Research försökte kontakta samtliga rektorer för dessa skolor. Totalt deltog 691 rektorer (skolor) i undersökningen, vilket motsvarar en svarsfrekvens om 50 procent. I tabell M1 redovisas svarsfördelning och svarsfrekvens per undergrupp.

Tabell M1: Antal och andel svarande per skoltyp		Antal svar	Enheter i urvalet	Svarsfrekvens
Kommunal	Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	160	296	54%
	Större städer och kommuner nära större stad	186	378	49%
	Storstäder och storstadsnära kommuner	174	322	54%
Enskild	Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner	33	59	56%
	Större städer och kommuner nära större stad	50	132	38%
	Storstäder och storstadsnära kommuner	88	193	46%
Huvudman	Kommunal	520	996	52%
	Enskild	171	384	45%
Totalt		691	1 380	50%

Viktning

Resultaten i undersökningen har viktats i förhållande till målpopulationens storlek inom sex grupper (2 huvudmannatyper och 3 kommuntyper).

Kvartilindelning

För den statistiska analysen har landets samtliga högstadieskolor delats in i kvartiler för ett antal bakgrundsvariabler. I analyserna har sedan jämförelser gjorts av rektorssvaren i dessa olika grupper. En indelning i kvartiler innebär att det totala skolbeståndet delas in i fyra lika stora delar, där den första kvartilen – Q1 – består av de 25 procent skolor med lägst värde i den aktuella bakgrundsvariabeln

Tabell M2: Kvartilindelning för föräldrarnas utbildningsnivå i undersökningen			
	Värde	Antal i nettourval (N)	Antal svarande (N)
Kvartil 1 (Q1)	< 2,14	336	175
Kvartil 2 och 3 (Q2–Q3)	2,14–2,49	713	354
Kvartil 4 (Q4)	2,49 <	331	162

och den översta kvartilen – Q4 – följaktligen de 25 procent skolor med högst värde i samma variabel.

I tabell M2 redovisas gränsvärdena för respektive kvartil för variabeln föräldrarnas utbildningsnivå för läsåret 2019/20 samt hur många rektorer detta motsvarar dels i hela skolbeståndet, dels bland de svarande rektorerna i undersökningen.

Bilaga: Frågeformulär

1. Om du utgår från din skolas situation just nu, hur bedömer du att ni inom de kommande fem åren kommer att lyckas med följande utmaningar i förhållande till skollagens krav?

Svarsalternativ: skala 1–10 där 1 = Mycket dåligt, 4 = Ganska dåligt, 7 = Ganska bra och 10 = Mycket bra + Vet ej/kan ej bedöma.

- a) Besätta alla lärartjänster med behöriga lärare?
- b) Besätta eventuella speciallärar- och/eller specialpedagogstjänster med behöriga?
- c) Erbjudna en god elevhälsa?
- d) Erbjudna ett välfungerande skolbibliotek?
- e) Ha ett fungerande kvalitetsarbete för att säkra och utveckla undervisningen?
- f) Erbjudna studiehjälp i modersmålet?

2. Utifrån er situation idag, hur bedömer du att ni kommer lyckas med följande utmaningar inom de kommande fem åren?

Svarsalternativ: skala 1–10 där 1 = Mycket dåligt, 4 = Ganska dåligt, 7 = Ganska bra och 10 = Mycket bra + Vet ej/kan ej bedöma.

- a) Få många elever som söker sig till skolan?
- b) Ha välfungerande skollokaler (till exempel standard och tillräckliga utrymmen)?
- c) Få alla elever att nå gymnasiebehörighet?
- d) Klara investeringar i digital teknik?
- e) Klara investeringar i läromedel?
- f) Upprätthålla trygghet och studiero?

3. Om du utgår från de behov eleverna har i undervisningssituationen, hur bedömer du då din skolas nuvarande tillgång till följande resurser:

Svarsalternativ: Stort underskott / Litet underskott / Enligt behov / Litet överskott / Stort överskott / Vet ej, kan ej bedöma

- a) Behöriga ämneslärare
- b) Speciallärare
- c) Specialpedagoger
- d) Studie- och yrkesvägledare
- e) Skolkuratorer
- f) Skolpsykologer
- g) Elevassistenter eller annan stödpersonal

4. I Sverige har vi ett system med skolpeng. I förhållande till de resurser som din skola tilldelas i detta system, hur bedömer du att din skola i genomsnitt kunnat hålla budgeten de tre senaste åren?

Svarsalternativ: skala -5 till +5, där: -5 = Skolan har gått med stort underskott, 0 = Skolan har en budget i balans, +5 = Skolan har gått med stort överskott

5. Avslutningsvis vill vi fråga dig hur väl dessa påståenden stämmer in på dig och ditt arbete:

Svarsalternativ: Stämmer helt / Stämmer ganska bra / Stämmer ganska dåligt / Stämmer inte alls / Vet ej, kan ej bedöma

- a) Det finns en hög grad av samsyn mellan dig och din huvudman om hur ni styr tillgängliga resurser och insatser för att eleverna ska nå målen för utbildningen.
- b) Det finns en tillräcklig grad av långsiktighet i de förutsättningar du har för att styra och leda din skola.
- c) Du kan vanligtvis ägna större delen av din arbetstid åt frågor som har stor betydelse för din skolas förutsättningar att fungera framgångsrikt.
- d) Du överväger att lämna ditt rektorsuppdrag i närtid.

Lärarnas Riksförbund är det akademiska förbundet som enbart organiserar behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Med cirka 90 000 medlemmar är vi ett av de största förbunden inom Saco.

Sveriges Skolledarförbund är ett fack- och yrkesförbund inom Saco. Alla förbundets drygt 7400 medlemmar är chefer verksamma inom utbildningsområdet, som biträdande rektorer, rektorer och förvaltningschefer.